

ПРОБЛЕМА ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Галатюк Ю.М. (м. Рівне)

Ми досягаємо істину не лише розумом, але й серцем. Саме серцем ми пізнаємо перші принципи, і даремний розум, який не має в них опори, намагається їх спростувати.

Блез Паскаль

Демократизація українського суспільства, яка розпочалася з набуттям незалежності, спонукала до демократизації навчально-виховний процес у національній школі. Проте, як засвідчує практика, це не призвело до його радикальної гуманізації. Хоча ці процеси взаємообумовлені. На наш погляд, причиною є те, що гуманізація навчального процесу передбачає формування людини з новим способом мислення, з високим рівнем самосвідомості, яка усвідомлює себе особистістю з притаманними лише їй здібностями і в той же час глибоко розуміє свою приналежність до суспільства людей, тісні взаємозв'язки між природою, людиною й суспільством [2;3]. Це передбачає також високу здатність до усвідомлення об'єктивної картини оточуючої дійсності, до самоаналізу, критичного мислення, багатоаспектного підходу у вирішенні конкретних завдань, повагу до альтернативності в судженнях інших людей тощо.

Реалізація ідей гуманізації в національній школі передбачає подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму, відірваності освіти від національних джерел; відхід від засад авторитарної педагогіки, що утвердилися у тоталітарній державі і спричинили нівелювання природних задатків і можливостей, інтересів усіх учасників освітнього процесу [1]. Це насамперед означає визнання людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, недопустимість командного стилю навчальним процесом, коли учитель вимагає безухильного виконання своїх завдань, не турбуючись про їхню відповідність інтересам і запитам учнів. Головною фігурою у навчальному процесі має бути не вчитель, який передає свої знання, а учень, поставлений ним в умови зацікавленого засвоєння цих знань. Відносини між учителем і учнем мають формуватися на основі співробітництва, яке максимально використовує психологічні фактори розвитку – прагнення і потребу особистості до самопізнання, самовизначення, самоутвердження.

Очевидно, що ідеї гуманізму повинні втілюватись не тільки в загальну атмосферу шкільного життя, але й у процес викладання окремих предметів. З позицій вищенаведених міркувань ми хочемо зупинитись на проблемі гуманістичного виховання під час вивчення в школі природничих дисциплін, виховний потенціал яких в цьому аспекті традиційно вважається нижчим ніж у предметів суспільно-гуманітарного циклу. Хоча, насправді це не так.

Цей потенціал досить високий, проблема полягає лише у його реалізації. Одним із радикальних шляхів вирішення цієї проблеми є впровадження нового змісту в навчальні курси, створення інтегрованих курсів природничих дисциплін на основі принципово нових ідей та викладання їх на принципово нових соціально значимих засадах. Проте, на нашу думку, можливості в межах традиційних курсів фізики, хімії, біології також ще далеко не вичерпані. Зміст традиційних курсів має великі можливості для гуманізації навчання. Він розкриває можливість усвідомлення глобальних проблем суспільства, серед яких слід назвати екологічні проблеми, проблему ядерної загрози, а також сприяє розумінню необхідності володіння глибокими природничими знаннями під час обговорення актуальних питань сучасності, що стосуються впливу науки і технологій на людей, оточуючу природу і суспільство.

Реалізація гуманістичних принципів вимагає розробка нових технологій організації різних видів навчальної діяльності, які насамперед повинні забезпечувати паритетність стосунків між суб'єктами навчального процесу, заснованих на співробітництві, а також поєднання індивідуальних і групових форм навчання, покликаних цілеспрямовано формувати певні соціальні вміння учнів, а саме: встановлювати комутативні зв'язки, вирішувати конфліктні ситуації тощо. Це дасть можливість демонструвати учням, що мислення може бути альтернативним, що на одну і ту ж проблему може існувати багато думок, які часто заперечують одна одну.

Ознайомлення учнів з діалектикою творчого процесу пізнання природи, з методологією експериментального методу дослідження сприяє глибшому розумінню фундаментальних законів розвитку не тільки природи, алей суспільства і є основою формування наукового світогляду. Оволодіння такими інтелектуальними прийомками як аналіз і синтез, порівняння і узагальнення, систематизація і абстрагування, моделювання має також велике соціальне значення. В поєднанні з критичним підходом до вивчення і обґрунтування природних явищ воно сприяє формуванню критичного мислення взагалі, що є важливим для оволодіння вмінням порівнювати власні думки з думками інших людей, здатністю класифікувати вміння й ідеї, оцінювати різні джерела інформації, розрізняти події й факти, що відносяться до явища яке вивчається. З розвитком критичного мислення тісно пов'язане вміння реально оцінювати своє місце в суспільстві, способи власного мислення, методи керування ними, а також давати оцінку своїй діяльності, усвідомлювати рівень її суспільної значимості.

Змістовий аспект організації навчальної роботи учнів з вивчення природничих дисциплін передбачає декілька напрямків. Зупинимось на деяких з них. Перший напрямок – це дослідження питань, які пов'язані з вирішенням глобальних проблем, що стоять перед людством і є особливо актуальними для нашого суспільства. Це насамперед проблеми забезпечення енергоресурсами, супутні з ними проблеми екологічної безпеки, пов'язані з цим перспективи розвитку атомної енергетики, загроза радіоактивного забруднення тощо. Адже вирішення цих проблем є досить актуальним для українського суспільства як в соціальному, так і в політичному аспектах. Впровадження нових технологій, використання альтернативних джерел енергії, що пропонує природничі науки, ставлять суспільство перед проблемою вибору між позитивними і можливими негативними наслідками їх використання. Це вимагає від кожного громадянина усвідомлення усіх аспектів проблеми на науковому рівні. Підтвердженням цього є вплив техногенних катастроф на суспільну думку щодо перспектив розвитку атомної енергетики.

Другий напрямок – вивчення питань пов'язаних з історією розвитку природничих наук і техніки, внеском українських вчених у розвиток світової науки. Зараз в багатьох періодичних виданнях, в пресі, в інших засобах масової інформації висвітлюється багато історичних фактів про видатних українських вчених-фізиків, природодослідників, яким через ряд історичних обставин, часом драматичних, а часом трагічних доводилося наповнювати скарбницю знань світової науки, перебуваючи далеко за межами рідного краю, і тому на отчій землі талант їхній не завжди був належно оцінений і визнаний. Тому залучення учнів до вивчення історичних матеріалів про видатних вітчизняних вчених, шляхом опрацювання літературних, періодичних джерел, підготовки рефератів, проведення тематичних семінарів, конференцій, вікторин має сприяти вихованню почуття національної гордості та гідності, що на нашу думку є в контексті провідних ідей гуманізації, так як зумовлює збереження злагодності і стабільності в нашому суспільстві, сприяє процесу його консолідації на складному етапі розбудови Української держави.

Література

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підручник для педагогів. – Видання перше. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
2. Галатюк Ю.М., Тишук В.І. Шляхи гуманізації навчання фізики в сучасній школі. – Черкаси: ЧОІПОПП, 1998. – С.57-59.
3. Галатюк Ю.М. Про гуманізацію вивчення природничих дисциплін в сучасній школі // Наука, освіта, суспільство очима молодих: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих науковців 17 травня 2007 року, м. Рівне. – Рівне: РВВ РДГУ, 2007. – С. 20-21.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЕКОЛОГІВ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

Гнілуша Н.В. (м. Кривий Ріг)

З метою реалізації в Україні стратегії освіти для стійкого розвитку в загальній системі освіти відбувається реалізація основної мети екологічної освіти – формування загальної культури громадянина. На цій підставі на державному рівні прийнята Концепція екологічної освіти в Україні, у відповідності з якою:

- створюється система безперервної екологічної освіти на всіх ступенях формальної освіти, – від дошкільної до вищої, за допомогою спеціальних курсів з екології;
- формується система підготовки педагогів, яка спрямована на реалізацію даної мети на всіх рівнях формальної освіти;
- сформована і успішно розвивається загальнодержавна система підготовки фахівців з різних аспектів екології та охорони навколишнього середовища.

Відповідно до наказу МОН України від 09.11.2010 р. №1067 введено в дію новий класифікатор для освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста і магістра. На підставі цього відбулися зміни в варіативній частині навчальних планів освітньо-кваліфікаційних рівнів *бакалавр* (спеціальність «Екологія, охорона навколишнього середовища та раціональне природокористування») і *спеціаліст* (спеціальність «Екологія та охорона навколишнього середовища»), за якими введено дисципліни: педагогіку, МВР, методичку екології, психологію (випускова кафедра ботаніки та екології природничого факультету). Виконання цієї програми підготовки дозволяє присвоювати випускникам за ОКР *спеціаліст* кваліфікацію «еколог, вчитель екології» в Криворізькому державному педагогічному університеті.

Система організації професійної підготовки еколога у ВНЗ – це, на нашу думку, сукупність компонентів організації професійної підготовки еколога (моделей, засобів, методів, прийомів та інше), які спрямовані на підготовку спеціаліста, який здатний здійснювати професійну екологічну діяльність. Одним із важливих компонентів цієї системи є зміст підготовки. Зміст професійної підготовки це деталізація навчальної інформації (предметна область знань), які необхідні екологу. Зміст підготовки визначається шляхом його проектування (визначення набору навчальних дисциплін).

Люба сучасна освітня програма повинна передбачати формування уміння адаптуватися до нових видів діяльності і відповідним їм засобам комунікації.

Для досягнення цієї мети традиційних моделей навчання недостатньо. Час вимагає інноваційних підходів: технологічних (модернізація традиційного навчання) та пошукових (перетворення традиційного навчання на основі продуктивної діяльності тих, хто навчається) [2].

Ідея навчання на основі пошукових методів належить американському педагогу-філософу Джону Дьюї [3]. Він заклав основу реалізації *методу проєктів* у навчанні, взявши за основу безпосередній досвід та інтерес тих, хто на-